

•Volume/Cilt: 2 •Issue/Sayı: 1
•June/Haziran 2024

Research Article/Araştırma Makalesi

İfade ve Düşünce Özgürlüğüne Yönelik Dijital Sansür: İsrail'in 7 Ekim Filistin İşgali Bağlamında Betimsel Bir Analiz

Digital Censorship Against Freedom of Expression and Thought: A Descriptive Analysis in the Context of Israel's October 7 Occupation of Palestine

Zehra DOĞAN¹

ÖZ

Bu makalede geleneksel medya için sorunlu bir olgu olan 'sansür' kavramının yeni medya olarak adlandırılan sosyal medya platformları açısından analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda makalenin teorik kısmında 'dijital sansür' olgusu Türkçe literatürde neredeyse rastlanmayan 'gölge yasaklama' (shadowbanning) kavramıyla birlikte incelenmiştir. Çalışmanın evrenini 7 Ekim 2023 sonrası İsrail'in Gazze işgali sürecinde sosyal medya platformlarında Filistin yanlısı paylaşımlarla ilgili ortaya çıkan dijital sansür iddiaları oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleminde dünyanın en büyük beş teknoloji şirketinden birisi olan Meta platformunda Filistin yanlısı paylaşımlarla ilgili dijital sansür iddialarına odaklanılmıştır. Meta platformuna özellikle odaklanılmasının iki gerekçesi vardır. Bu gerekçelerden ilki bu platformun kullanıcı oranının diğer platformlardan çok daha yüksek oluşudur. Diğeri ise İsrail'in Gazze işgali bağlamında sosyal medya platformlarında uygulanan dijital sansürle ilgili iddiaların ve bu iddialarla ilgili kanıtların çoğunun Instagram ve Facebook'taki paylaşımlarla ilgili olmasıdır. Bu iddiaları belgeleyen önemli bir rapor İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW)'nün 60'tan fazla ülkeden 1050 sansür vakasını incelediği 51 sayfalık raporudur ve bu rapor çalışmamızın temel kaynaklarından biridir. Raporda, Meta'nın Filistin yanlısı paylaşımlara uyguladığı dijital sansür örneklerle belgelendirilmiştir. Bu sebeple analizimize katkı sağladığı düşünülen bazı örnekler rapordan alıntılanarak çalışmada kullanılmıştır. Makale, betimsel analiz yöntemi ile kaleme alınmıştır. Çalışmanın sonucunda İsrail'in Gazze işgali sürecinde sosyal medya platformlarının içerik üzerinde aşırı kısıtlamalar yaptıkları, resmi olarak kabul etmeseler de gölge yasaklama uygulamalarına gittikleri ve uygulanan sansürden dolayı Filistin yanlısı kullanıcıların sosyal medyadaki etkileşim kurma yeteneğinin olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Sansür, Gölge Yasaklama, İsrail-Filistin Çatışması

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, eszehra.dgn@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8885-6572>

Citation/Atf: Doğan, Z. (2024). İfade ve düşünce özgürlüğüne yönelik dijital sansür: İsrail'in 7 Ekim Filistin işgali bağlamında betimsel bir analiz. *Journal of Academic Analysis*, 2(1), 1-24.

Date Submitted/ Gönderim Tarihi: 15.05.2024 Date Accepted/ Kabul Tarihi: 25.06.2024

ABSTRACT

This study aims to analyze the concept of ‘censorship’, which is a problematic phenomenon for traditional media, in terms of social media platforms. In this context, the concepts of ‘digital censorship’ and ‘shadow banning’ are examined in the theoretical part of the study. The case of the study is the digital censorship allegations regarding pro-Palestinian posts on social media platforms during Israel’s occupation of Gaza after October 7, 2023. In this regard, digital censorship allegations regarding pro-Palestinian posts on the Meta platform are being examined. There are two reasons for focusing specifically on the Meta platform. The first reason is that the user rate of this platform is much higher than other platforms. The other reason is that most of the allegations and evidence regarding digital censorship on social media platforms in the context of Israel’s occupation of Gaza relate to posts on Instagram and Facebook. A major report documenting these allegations is Human Rights Watch’s 51-page report examining 1,050 cases of censorship from more than 60 countries. This report is one of the main sources of our work. In the report, Meta’s digital censorship of pro-Palestinian posts is documented with examples. Some examples from the report are used in the study. Descriptive analysis method is used in the study. As a result of the study, it is concluded that during the Israeli occupation of Gaza, social media platforms imposed excessive restrictions on content, implemented shadow bans even if they did not officially accept it, and the ability of pro-Palestinian users to interact on social media was negatively affected due to the censorship applied.

Keywords: Digital Censorship, Shadow Banning, Israeli-Palestinian Conflict

1. Giriş

Güney Koreli yazar ve kültür kuramcısı Byung-Chul Han, ilk baskısı 2021 yılında Türkçe'ye çevrilen “Enfokraside Dijitalleşme ve Demokrasinin Krizi” başlıklı kitabında yaşamın dijitalleşmesinin durdurulamaz bir şekilde ilerlediğine dikkat çekmektedir. Ona göre; bugün dijital enformasyon teknolojisi, enformasyon üretim maliyetlerini neredeyse sıfırlamıştır (Han, 2023: 25). İnternet erişimine sahip herkes kendi enformasyon kanallarını kolaylıkla oluşturabilmektedir. Yani sıradan bir insan kolaylıkla bir X (eski adıyla Twitter) hesabı alarak ya da You Tube kanalı kurarak kendi enformasyonunu üretebilmektedir. Han'a (2023: 17-28) göre, insanlık bir enformasyon tsunamisi yaşamaktadır ve bu tsunaminin yıkıcı etkileri demokratik süreçlerde büyük karışıklıklara, aksaklıklara yol açarak siyasi alanı da şekillendirmektedir ki günümüzde demokrasi de “enfokraside” halini almıştır. Enfokraside siyasi ve toplumsal alan enformatik bir arenadır. Bu arenada her şey bir enformasyon savaşına dönüşmektedir ve bu savaşın en önemli silahı bilgidir. İnternetin şekillendirdiği sosyal medyada doğru ve hızlı bilginin yanı sıra asılsız içerikler, sahte haberler, komplo teorileri, nefret söylemleri sıfır maliyetle anında alıcısını bulmaktadır. Bu şekilde ‘gerçeklik’ kavramı da derinden sarsılmaktadır.

Dijitalleşme bilginin ve haberin üretimi ve erişimini önemli ölçüde kolaylaştırmıştır; ancak sosyal medya denetim ve filtre özelliklerinden oldukça yoksundur ve editoryal kontrol mekanizması da zayıftır. Bu sebeple sosyal medyadan yayılan enformasyonun güvenilirliği geleneksel medyaya oranla çok daha düşüktür. Geleneksel medyadaki her türlü editoryal denetime rağmen kolaylıkla ortaya çıkan yalan haber, dezenformasyon² gibi pek çok riskli kavram anında ve hızlı habercilik yapma iddiası taşıyan internet ortamında çok daha rastlanabilir durumlardır. Yalan haberin yükselişi manipülatif iletilere maruz kalan kitleler nezdinde gerçekliği neredeyse önemsiz kılmıştır. İçeriğin gerçekliğinin sorgulaması sosyal medya platformlarını kullananlar için oldukça zorlaşmaktadır.

Sosyal medyada kitlelerin rasyonel düşünme yetileri sekteye uğratarak belirli amaçlar doğrultusunda manipüle edilmekte ve kitleler kolayca bir şeylere inandırılmaktadır. Gerçeklik ve hakikat dijital teknoloji aracılığıyla erozyona uğrarken ‘dijital çağ’ aynı zamanda ‘Post Truth’³ denilen ‘Hakikat Ötesi’ bir çağa dönüşmektedir. Günümüzde sosyal medyanın

² Dezenformasyon, bilginin kasıtlı ve bir hedefe yönelik üretimi veya manipülasyonudur. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, dezenformasyon yanlış bilgilendirmeden farklı bilginin kasıtlı olarak yanlış ve aldatıcı bir şekilde servis edilmesidir. Yani dezenformasyonu yaratan ve yayanlar hedeflenen alıcıları aldatmak ve onlar üzerinde bir etki yaratmak için bilgiyi amaçlanan sonuca göre manipüle etmektedir. Konuyla ilgili daha ayrıntılı bir okuma için bkz. (Haamelters, 2022; Avşar ve Koyuncu, 2024).

³ Türkçe’de daha çok “hakikat ötesi” ifadesiyle kullanılan “Post Truth” kavramı kamusal meselelerde hakikatin değerinin göreceli olarak azalmasına vurgu yapmaktadır. Kavram bu haliyle kamuoyunu şekillendirmede nesnel gerçeklerin duygulara ve kişisel inanca hitap etmekten daha az etkili olduğu durumları ifade etmek için kullanılmaktadır. Esasında kavramın uzun bir geçmişi olsa da 2016 sonrası kullanımı çok daha fazla

kullanımındaki istikrarlı artışın yanı sıra kişilerin ülkeleri ve dünya ile ilgili olay ve gelişmeleri daha çok dijital medya üzerinden takip ettikleri göz önüne alındığında da sosyal medya platformlarından yayılan içeriğin hakikat açısından önemi daha net anlaşılacaktır.

Sosyal medya platformları aracılığıyla yalan haber, dezenformasyon gibi tekniklerle kamuoyunun manipüle edildiği ve bilginin kontrol altına alınarak kısıtlandığı bir nevi sistematik sansüre uğradığı çok sayıda örnek vardır. Bu örneklerden bazıları da Gazze'nin yönetimini elinde tutan Hamas'ın silahlı kuvvetleri El Kassam Tugayları'nın 7 Ekim 2023 tarihinde gerçekleştirdiği operasyon sonrası İsrail'in Filistin'e yönelik başlattığı işgalin ardından gözlemlenmiştir.

Bu süreçte İsrail'in Gazze ve Filistinlilere yönelik saldırıları 'soykırım' iddialarını gündeme getirecek kadar şiddetlenirken gerek İsrail'in doğrudan kendisinin gerekse başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa olmak üzere destek aldığı ülkelerin düşünce ve ifade özgürlüğü dahil insan haklarına yönelik ağır sonuçlar doğurabilecek girişimleri ortaya çıkmıştır. Dünyanın birçok yerinde İsrail'in Gazze'deki savaş suçlarını eleştiren gazeteciler, sanatçılar, akademisyenler ve hatta siyasetçiler şiddet içermeyen, Filistin yanlısı tutumları nedeniyle susturulmaya çalışılmıştır. Özellikle ifade ve düşünce özgürlüğü geleneksel medyanın yanı sıra yeni nesil haberciliğin merkezi olma iddiasını taşıyan X ve Meta gibi sosyal medya platformlarında Filistin yanlısı söylemlerin sansürlenmesi bağlamında derin yara almıştır. 7 Ekim sonrası çok sayıda kullanıcı abluka altındaki Gazze Şeridi'nde yaşanan gelişmeleri kendi sosyal medyalarından takipçilerine aktarmaya çalışmıştır. Fakat sosyal medya kullanıcılarının birçoğu Filistin yanlısı paylaşımlarının ve hesaplarının askıya alınmasından şikayetçi olmuştur. Kullanıcılar Filistin yanlısı içeriklerin kaldırıldığını veya hesaplarının askıya alındığını gerekçe göstererek platformları taraf tutmakla eleştirmiştir. Her ne kadar sosyal medya platformları bazı gönderilerin yayından kaldırılmasının ve hesapların kitlenmesinin 'hata' sonucu olduğunu kabul etseler de çoğu iddia cevapsız kalmıştır.

2023 itibarıyla Facebook'un 3 milyarın üzerinde, Instagram'ın 2,3 milyarın üzerinde, X platformunun 400 milyona yakın, Telegram'ın 800 milyonun üzerinde, TikTok'un 1 milyarın üzerinde aktif kullanıcısı bulunmaktadır (Statista, 2024). Bu rakamlar bu platformların enformasyonun dolaşımı noktasında ne denli yoğun bir şekilde kullanıldığını göstermesi bakımından oldukça anlamlıdır. Bu sebeple ülkeleri ve dünya ile ilgili güncel gelişmeler konusunda bu platformlardan beslenenler için bilginin sansürlenmesi ifade ve düşünce özgürlüğü ile bilgi edinme hakkının ihlali bakımından oldukça risklidir. Bu açıdan İsrail'in 7

yaygınlaşmıştır. Bunda İngiltere'nin AB'den ayrılma sürecinde yapılan Brexit referandumunda kazanılan zafer ve ABD'nin eski başkanı Donald Trump'ın adaylık kampanyasında yalanların oldukça orantısız bir şekilde kullanılması etkili olmuştur. Kavramla ilgili daha ayrıntılı bir okuma için bkz. (Forstenzer, 2018).

Ekim’de Filistin’de başlattığı işgalin dijital sansür bağlamında incelenmesi son derece önemlidir.

2. Metodoloji

Yukarıdaki savlar doğrultusunda kaleme alınan bu çalışmada, geleneksel medya için sorunlu bir olgu olan sansür kavramı yeni medya olarak adlandırılan sosyal medya platformları açısından analiz edilecektir. Bu bağlamda çalışmanın teorik kısmında dijital sansür olgusu Türkçe literatürde neredeyse rastlanmayan ‘gölge yasaklama’ (shadowbanning) kavramını da ele alacak şekilde incelenmiştir. Çalışmanın evrenini 7 Ekim 2023 sonrası İsrail’in Gazze işgali sürecinde sosyal medya platformlarında Filistin yanlısı paylaşımlarla ilgili ortaya çıkan dijital sansür iddiaları oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleminde dünyanın en büyük beş teknoloji şirketinden birisi olan Meta platformunda Filistin yanlısı paylaşımlarla ilgili gündeme gelen dijital sansür iddialarına odaklanılmıştır. Temeli Harvard’daki öğrencilik yıllarında bilgisayar programcısı ve girişimci Marc Zuckerberg tarafından Facebook Incorporated olarak atılan ve 2021 yılında Meta adını alan bu platform; bünyesinde Facebook, Facebook Messenger, Facebook Watch ve Facebook Portal dahil Instagram, WhatsApp, Oculus VR, Giphy ve Mapillary gibi sosyal ağları da barındırmaktadır. Meta platformuna özellikle odaklanılmasının iki gerekçesi vardır. Bu gerekçelerden ilki bu platformun kullanıcı oranının diğer platformlardan çok daha yüksek oluşudur. Diğeri ise İsrail’in Gazze işgali bağlamında sosyal medya platformlarında uygulanan dijital sansürle ilgili iddiaların ve bu iddialarla ilgili kanıtların çoğunun Instagram ve Facebook’taki paylaşımlarla ilgili olmasıdır.

Bu iddiaları belgeleyen önemli bir rapor merkezi ABD’de bulunan ve insan hakları hususunda araştırma ve savunuculuk yapan bir sivil toplum kuruluşu olan İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch (HRW))’nın 60’tan fazla ülkeden 1050 sansür vakasını incelediği 51 sayfalık rapordur ve bu rapor çalışmamızın temel kaynaklarından biridir. “Meta’nın Tutulamayan Sözleri Instagram ve Facebook’taki Filistin İçeriklerine Sistemik Sansür” (Meta’s Broken Promises Systemic Censorship of Palestine Content on Instagram and Facebook) başlıklı bu raporda, İsrail’in 7 Ekim 2023’te başlattığı Filistin’e yönelik işgal sürecinde Meta’nın Filistin yanlısı paylaşımlara uyguladığı dijital sansür örneklerle belgelendirilmiştir. Bu sebeple analizimize katkı sağladığı düşünülen bazı örnekler rapordan alıntılanarak çalışmada kullanılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili kitap, makale, rapor, haber gibi farklı kaynaklardan da yararlanılmıştır. Çalışmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın akışında öncelikle ‘dijital sansür’ ve ‘gölge yasaklama’ (shadowbanning) kavramları açıklanmıştır. Akabinde İsrail’in 7 Ekim’deki Gazze işgaline giden sürecin politik bağlamı İsrail-Filistin çatışmasının geçmişine atıfla ele alınmıştır. Politik bağlamın ortaya konmasının ardından 7 Ekim 2023 sonrası Batıda daha çok İsrail yönetiminin etkisiyle ortaya

çıkan ifade ve düşünce özgürlüğüne dönük müdahalelere kısaca değinilmiştir. Son başlıkta da 7 Ekim sonrası Meta platformunda uygulandığı iddia edilen dijital sansür HRW'nin raporundan alınan örneklerle analiz edilmiştir.

Çalışmanın bu haliyle hem İsrail-Filistin meselesini konu edinen hem de dijital sansür kavramını ele alan akademik literatüre katkı sağlaması hedeflenmektedir.

3. Teorik Çerçeve

3.1. Dijital Sensör

Gazete, radyo, televizyon ve internet gibi araçlardan oluşan medya; toplumun bilgilendirilmesi, kültürel devamlılığın sağlanması, toplumsallaştırma, kamuoyu yaratma ve eğlendirme gibi çok sayıda işlevi yerine getirmektedir (Mora, 2011: 192). Yöneticiler ve toplum arasında köprü görevi üstlenen medya, insanların dünyaya dair bilgi ve algılarının oluşup şekillenmesinde önemli bir araçtır. Medya, demokratik toplumlarda “dördüncü kuvvet” işlevi görmektedir. Cohen'in “Basın çoğu zaman insanların “ne düşüneceklerini” söylemede başarılı olmayabilir, lakin okuyucularına “ne hakkında” düşünmeleri gerektiğini söylemede son derecede başarılıdır” (McCobs ve Shaw: 106) sözü de medyanın ‘gündem belirleme’ özelliğine işaret etmektedir.

Medyanın gündem belirleme özelliği, enformasyon akışı üzerinde bir kontrol ve denetim mekanizmasının kurulmasını da beraberinde getirmiştir. Gazete, radyo, televizyon gibi geleneksel kitle iletişim araçları için geçerli olan bu kontrol ve denetim durumu internet gibi yeni medya teknolojilerinin ürünü olan sosyal medya açısından da geçerlidir. Geçmişte geleneksel kitle iletişim araçları içeriği üreten ve tüketeni keskin bir biçimde birbirinden ayırarak tek taraflı bir iletişim modeli sunmaktaydı. Bu şekilde enformasyonu kontrol eden güçler toplum üzerinde ciddi bir iktidar kurabilmekteydi. Buna karşın günümüzde internet sayesinde zaman ve mekân sınırlamasından kurtularak günlük hayatın her alanına nüfuz eden sosyal medya ise kullanıcıların oldukça düşük maliyetlerle kendi içeriklerini oluşturup paylaşmasına fırsat vermekte ve bu sayede içeriği üreten ve tüketenler aynılaşmaktadır. Böylece kullanıcı sadece alıcı olmaktan çıkarken geleneksel medyada bilgiyi kontrol eden güçlerin sahip olduğu tekel ortadan kalkmaktadır. Bu güçlerin toplum üzerindeki iktidarları da sarsılmaktadır. Ne var ki geleneksel güçler enformasyon üzerindeki kontrol arzularından vazgeçmeyerek interneti ve onun sayesinde hayatın her alanına nüfuz eden sosyal medya platformlarındaki bilgi akışını yönetmek için mücadelelerini sürdürmektedir.

İnternete dair başlangıçtaki en genel kanı internetin toplumdaki zayıf kesimlerin seslerini duyurmalarına olanak tanıyarak otoriter ve baskıcı rejimlerin karşısında demokrasiyi güçlendirecek özgürleştirici bir doğaya sahip olduğu fikriydi; ancak otoriter rejimler internetin

bu özgürleştirici potansiyelini kısa sürede bastırmayı başarmışlardır ve bu potansiyeli kendilerine yönelik oluşabilecek muhalefeti önlemek veya en aza indirmek amacıyla kullanılarak hegemonyalarını güçlendirmek için çabalamıştır (Warf, 2010). Bu noktada sansür kavramı öne çıkmaktadır. Baskıcı rejimlerin geleneksel medya için gerek duyduğu sansür zaman içinde internet sayesinde gelişen yeni medya ortamı için de gündeme gelmiştir.

Bilginin kullanıcılara ulaşmasını engelleyen çok sayıda araç ve stratejiyi ifade eden internet sansürü ya da dijital sansür; internetin yaşamın tüm alanlarına nüfuz etmesine paralel bir biçimde politika, iletişim ve teknoloji tartışmalarının merkezine yerleşmiştir (Terman, 2023). Bu sebeple Leberknight vd. (2010: 6)'ın da belirttiği gibi; internet sansürü sosyal, politik ve teknik bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır ve bu alanlar birbirini güçlendiren bir etkileşim halindedir. Yani otoriter rejimler başarılı bir internet sansürü uygulamak istediklerinde yalnızca ileri teknolojilere güvenmemektedir ve ileri teknolojilerin yanı sıra sert cezalara ve statükonun kabulünü teşvik eden siyasi ideolojiler vasıtasıyla uygulanabilecek sosyal ve otosansüre de ihtiyaç duymaktadır (Leberknight vd., 2010: 6). Bu noktada Leberknight vd. (2010: 2), herhangi bir internet sansürünün uygulanmasını üç ana adımda ele almaktadır:

- İzleme ve gözetim (monitoring and surveillance),
- İçeriğin engellenmesi, filtrelenmesi ve değiştirilmesi (blocking, filtering, and modifying content),
- İçeriğin kaydedilmesi (recording events)

Bu üç adımdan da net şekilde anlaşılacağı üzere internet sansürü bir süreci ifade etmektedir. Sansürlenecek içeriğin izlenip gözetlenmesiyle başlayan süreç; daha sonra sosyal, politik ve teknik bileşenlerle birlikte hayata geçmektedir. Başka bir ifadeyle sansür, internet trafiğine doğrudan müdahale etmekten içerik sağlayıcılara rahatsız edici materyali kaldırmaları için baskı yapmaya kadar çeşitlilik göstermektedir.

İnternet sansürünün birden fazla nedeni, çeşitli biçimleri ve türleri vardır (Warf, 2010). Örneğin film ve müziklere ilişkin kısıtlamalar bağlamında fikri mülkiyetin korunması, pornografi veya kumar gibi kamu ahlakını etkileyen hususlar sansür için gerekçe gösterilebilir. Çin, İran gibi devletler daha çok muhaliflere, insan hakları aktivistlerine yönelik siyasi baskı veya devlete hakaret eden yorumlar konusunda hassas davranmaktadır. Ulusal güvenlik, terörizm ve sosyal istikrar gibi muğlak kavramlar da sansüre gerekçe olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Bu noktada iki temel sansür türünden söz edilebilir. Bunlardan ilki bir ürünün kullanımına ve paylaşımına dönük kısıtlama ve caydırıcı cezalar içeren ticari sansürdür ki bu sansür bir sanat eseri yahut bir piyasa ürünü ile alakalı olabilmektedir (Tekeli, 2021: 167). Bir

diğer sansür türü de devlet sansürüdür. Bu sansür daha çok baskıcı hükümetlerce muhalif güçlere karşı uygulanan bilginin akışını denetleme ve kontrol etmeye yönelik çabalar olarak ortaya çıkmaktadır.

İnternet sansürü; içeriği filtrelemek ve engellemekten, belirli içeriğe erişen kullanıcıları izlemeye ve cezalandırmaya kadar çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Hükümetler neyi engelleyeceklerini tanımlayabildikleri gibi teknolojik engelleme sürecini kendileri uygulayabilir ya da özerk teknoloji firmalarını kendileri adına engelleme ve gözetim yapmaya zorlayacak mevzuatlar hazırlayabilir, yasal olmayan teşvikler veya politikalar oluşturabilir (Terman, 2023). Buna göre en yaygın internet sansür teknolojileri şu şekilde sıralanabilir (Terman, 2023):

- DNS Kurcalaması
- IP Engelleme
- Anahtar kelime filtreleme
- Paket filtreleme

Bu sıralanan teknikler arasında özellikle DNS kurcalama, IP engelleme ve anahtar kelime filtreleme gibi stratejiler, en yaygın yöntemlerdir ve daha çok hükümetlerce kullanılmaktadır. İnternet servis sağlayıcıları, yazılım şirketleri ve internet şirketleri de dijital sansür süreçlerinde ciddi roller üstlenmektedir. X ya da Meta gibi sosyal medya şirketleri özel hayatın mahremiyetini, kişisel verilerin gizliliğini, ifade ve düşünce özgürlüğünü tehlikeye atan çok sayıda eylemle gündeme gelmektedir.

Örneğin sosyal medya platformlarının birtakım güç odaklarıyla ilişkiye girerek yalan haber, manipülasyon ya da sansür yoluyla demokratik süreçleri ne derece tehlikeye atabileceğini gösteren bir olay 2018’de ‘Cambridge Analytica’ skandalı adıyla ortaya çıkmıştır (Confessore, 2018). Bu skandalda milyonlarca Facebook kullanıcısının kişisel verileri ele geçirilerek siyasi kampanyalar ve manipülasyon amaçlı kullanılmıştır. Olayın açığa çıkması sonucu Facebook milyarlarca dolarlık cezalarla karşı kaşıya kalırken kurucusu ve yönetim kurulu başkanı Mark Zuckerberg, kullanıcı bilgilerinin izinsiz paylaşılmasıyla ilgili ABD Kongresi’nde ifade vermiştir (Aljazeera, 2018).

Başka bir örnekte ise Twitter’in Elon Musk tarafından satın alınmasından sonra serbest gazeteci Matt Taibbi’nin, Twitter hesabından yaptığı “The Twitter Files”⁴ (Twitter Dosyaları)

⁴ Elon Musk, 10 Aralık 2022’de yeni devraldığı Twitter platformunda Twitter’in hem bir sosyal medya şirketi hem de bir suç mahalli olduğunu yazmıştır. Musk, platformu devralınmasından önce gerçekleşen dahili belgeleri ve konuşmaları Twitter’in mevcut personeli aracılığıyla üç serbest gazeteciye iletmiştir. Bu belgeler ABD Başkanı

olarak bilinen paylaşımlarda, eski Twitter yöneticilerinin başta Amerikan Federal Soruşturma Bürosu (FBI) olmak üzere ABD'deki istihbarat servislerine Demokratlar lehine olacak şekilde siyasi amaçlarla bilgi paylaştığı ortaya çıkmıştır. Taibbi'nin paylaşımlarına göre; Twitter'ın eski yönetimi ile FBI arasında Twitter'daki paylaşımların sansürlenmesine yönelik bir iletişim söz konusudur. 150'den fazla elektronik postayı kapsayan bu iletişim, Ocak 2020-Kasım 2022 arasında devam etmiştir (Anadolu Ajansı (AA), 2022). Yapılan ifşalardan birinde FBI'nın ABD'deki başkanlık seçimlerinde “seçimlerle ilgili yanlış bilgilendirme” yaptığını öne sürdüğü hesapları liste halinde Twitter'a gönderdiği yazışmaların ekran görüntüleri paylaşılmıştır. Paylaşılan görüntülere göre; Twitter bu hesapları geçici veya kalıcı olarak askıya almış veya paylaşımları sansürlemiştir. Ayrıca platformun yeni sahibi Elon Musk, eski yönetim döneminde Twitter kullanıcılarına yönelik kara listeler oluşturulduğunu da örneklerle açıklamıştır. Bahsi geçen kara listelerle beğenilmeyen twitlerin trend olması engellenmiş, listeye dahil tüm hesapların ve trend olan konuların görünürlüğü aktif olarak sınırlanmıştır.

Sosyal medya platformlarının içerik denetimiyle ilgili sansürleri sadece içeriğin kaldırılması, silinmesi ya da kullanıcıların üyeliklerinin askıya alınması gibi hususlarla sınırlı değildir. Bunlar yaygın sansür girişimleri olsa da sosyal medya platformlarının dijital sansür için kullandıkları başka yöntemler de vardır. Platformlar içeriği ve kullanıcıları kaldırabilmenin yanı sıra aşağıdaki bazı metotları da kullanabilir (Gillespie 2022: 1):

- Sorunlu içeriği bazen bazı kullanıcılardan uzak tutmak için yaş sınırlamaları, coğrafi engelleme veya geçici bekletme uygulamaları getirebilirler.
- Kullanıcıları sorunlu içerikle karşılaşmadan önce veya karşılaştıklarında uyarmak için doğruluk kontrol etiketleri ve geçiş uyarıları ekleyebilirler.
- Genel söylem düzeyini yükseltmek için karşıt söylem ve tercih edilen model normları sağlayabilirler.
- Sorunlu içeriğin görünürlüğünü veya erişimini azaltabilirler.

Gillespie (2022: 1), bu stratejilerden bazılarının kaldırma kadar görünür veya tartışılabilir olmadığını ve diğerlerinin ise farklı ürün ekipleri tarafından dayatıldığı ve platformun farklı noktalarında müdahale edildiği için gözden kaçabildiğini belirtmektedir. Özellikle de bu sıralanan yöntemlerden sorunlu içeriğin görünürlüğünün veya erişiminin azaltılması şeklinde

Biden'in oğlu Hunter Biden'in dizüstü bilgisayar meselesinden eski Başkan Donald Trump'ın platformdan kaldırılıp kaldırılmayacağı sorusuna kadar kimin ve neyin denetlenmesi veya yasaklanması gerektiği ile ilgili tartışmaları içermektedir. Malik (2023)'in de dikkat çektiği üzere, “Twitter Dosyaları” olarak bilinen ifşalar kimileri tarafından teknoloji şirketleri, liberal politikacılar ve “derin devlet” arasında muhafazakarları susturmak için yapılan gizli anlaşmanın kanıtları olarak yorumlanmıştır.

gerçekleşen sansür eylemi “gölge yasaklama” (shadowbanning) veya “bastırma” (suppression) olarak adlandırılmaktadır (Gillespie, 2022: 2).

İsrail’in 7 Ekim 2023 tarihinde Gazze’ye yönelik saldırıları sonrasında da sosyal medya platformlarının bu sansür modelini uyguladığı yönünde kullanıcılar tarafından çok sayıda şikâyet söz konusu olmuştur ve bu sebeple bu sansür modelini biraz daha ayrıntılı incelemek faydalı olacaktır.

3.1.1. Gölge Yasaklama (Shadowbanning)

Türkçe’ye “gölge yasağı” şeklinde çevrilen shadowbanning; basitçe bir platformun kullanıcıyı uyarmadan içeriğin görünürlüğünü azaltmasıdır (Risius ve Blasiak, 2022). Gölge yasaklama söz konusu olduğunda içeriğin dağıtımında veya erişiminde azalma veya hesap aramalarının devre dışı bırakılması nedeniyle bir kişinin gönderilerinin, hikayelerinin veya hesabının görünürlüğünün bildirimde bulunmaksızın önemli ölçüde azalması gündeme gelmektedir. Yani içeriğe hâlâ potansiyel olarak erişilebilmektedir; ancak platform, içeriğin dolaşımında bulunduğu koşulları sınırlandırmaktadır. Birçok sosyal medya platformu, kaldırılacak kadar kötü olmadığını düşündükleri içeriklerde bu sansür modelini tercih etmektedir.

Risius ve Blasiak (2022); gölge yasağının diğer dijital sansür modellerinden birçok açıdan farklı olduğunu belirtmektedir. Zira gölge yasağı, genellikle algoritmik olarak uygulanmaktadır ve platform politikalarını ihlal eden kullanıcılar kesin bir şekilde cezalandırılmadıkları için durum açıkça belirli değildir. Bununla birlikte Instagram, Facebook ve X gibi platformlar genellikle gölge yasak uygulamasını da reddetmektedir. Ne var ki bir araştırmaya göre; Facebook kullanıcılarının %8,1’i X kullanıcılarının %4,1’i, Instagram kullanıcılarının %3,8’i ve TikTok kullanıcılarının %3,2’si gölge yasaklamaya maruz kaldığını düşünmektedir. Bu kullanıcıların %39’u siyasi görüşlerinden ve %29’u da sosyal konulardaki tutumlarından dolayı gölge yasağına uğradıklarını belirtmektedir (Nicholas vd., 2022). Ayrıca Facebook, X, Instagram ve TikTok gibi sosyal medya platformlarında bu sansür modelinin daha çok marjinal gruplardaki insanları orantısız bir şekilde hedef aldığına dair iddialar vardır (Nicholas vd., 2022). Örneğin 2020’de TikTok, “Siyahilerin Hayatı Önemlidir” filtresi aracılığıyla siyahi topluluğu ötekileştirdiği için özür dilemek zorunda kalmıştır.

Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir husus sosyal medya şirketlerinin; “Birleşmiş Milletler İş Dünyası ve İnsan Haklarına İlişkin Yol Gösterici İlkeleri” (United Nations Digital Library System, 2011) uyarınca insan haklarını ihlal etmekten kaçınmak, operasyonlarının insan hakları üzerindeki etkilerini belirleyerek çözüm sağlamak ve insan haklarına saygı

göstermek gibi çok sayıda sorumluluğu vardır. Benzer şekilde X ve Meta gibi platformlar “İçerik Moderasyonunda Şeffaflık ve Hesap Verebilirliğe İlişkin Santa Clara İlkeleri” (santaclaraprinciples.org, 2018)’ni de kabul etmiştir. Bu ilkeler, şirketlerin ifade özgürlüğünü destekleme konusundaki sorumluluklarını nasıl yerine getirmeleri gerektiğine ilişkin önemli rehberlerdir; ancak sosyal medya şirketleri taraf olmalarına rağmen bu ilkeleri tam olarak hayata geçirememiştir.

Nihayetinde gölge yasaklama dahil dijital sansür noktasında sosyal medya platformlarına yönelik eleştiriler artmaktadır. Bu çalışmanın örnek konusu olan İsrail’in 7 Ekim 2023 sonrası gerçekleştirdiği Filistin’e yönelik işgal sürecinde de başta Meta olmak üzere sosyal medya platformları dijital sansür uygulayarak İsrail’in eylemlerini meşrulaştırıcı bir rol oynamakla itham edilmiştir.

Çalışmanın bu aşamasında bu iddialar konuyla ilgili kamuoyuna yansıyan örnekler ve HRW’nin Aralık 2023 tarihinde yayınladığı raporu çerçevesinde analiz edilecektir; ancak önce İsrail-Filistin meselesinin politik bağlamına kısaca değinilecek ve 7 Ekim 2023 sonrası ortaya çıkan mevcut durum ele alınacaktır.

4. Politik Bağlam

4.1. İsrail-Filistin Meselesi ve 7 Ekim 2023 Sonrası Durum

İsrail ile Filistin arasındaki sorunların geçmişi 19. yüzyılın sonlarına doğru Filistin’de Yahudi halk için bir yurt yaratma çabalarının başlangıcına kadar götürülebilir. 20. yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğu’nun Filistin üzerindeki hakimiyetinin son bulmasına paralel İngiltere, Filistin’de bir manda yönetimi kurmuştur ve bu yönetim; Osmanlı’nın hakimiyetinde yüzyıllar boyunca barış içinde yaşamış Müslüman, Hristiyan ve Yahudi toplumlarını derin bir çatışma sürecine sokmuştur.

“Topraksız bir halk için halksız bir toprak” sloganıyla hareket eden Siyonizm⁵’in de teşvikiyle yıllar içerisinde çok sayıda Yahudi, Avrupa ve dünyanın değişik yerlerinden sistemli bir şekilde Filistin’e göç etmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nda Nazilerin Yahudilere uyguladığı şiddet bu göçleri daha da hızlandırarak Filistin’in demografik yapısını bozmuştur. Ayrıca Yahudiler Haganah, İrgun gibi çeşitli terör örgütleri oluşturarak bağımsız bir Yahudi devleti kurmak için Müslüman ve Hristiyanlara yönelik şiddet eylemlerine başvurmuşlardır. 1947 yılında “Birleşmiş Milletler (BM) Filistin Bölme Planı” Yahudilerin devlet kurmaya dair

⁵ Murpy (2017), Siyonizm’i en basit haliyle, dünyadaki Yahudi nüfusunun daha önce kendi geçmişleriyle özdeş gördükleri Akdeniz’in doğu sahillerindeki topraklara yerleşmesini gerekli gören bir ideoloji olarak tanımlamaktadır. Ona göre, Siyonizm İsrail’in kurulmasının taahhütnamesi iken Filistin ulusunun yurdundan edilmesinin göstergesidir. Murpy’nin konuyla ilgili görüşleri için daha bkz. (Murpy, 2017).

istediklerini almalarına fırsat vermiştir. 14 Mayıs 1948'de İsrail devletinin kuruluşu ilan edilmiştir. 1948, 1956, 1967 ve 1973'te İsrail ve Arap devletleri doğrudan savaşa girerken İsrail bu savaşlar sonucunda gerçekleştirdiği işgallerle topraklarını oldukça genişletmiştir.

İsrail'in Filistinlilere yönelik şiddeti ve süregelen işgali karşısında 1987 yılında Filistinliler Birinci İntifada'yı başlatmış ve 1993-1995 Oslo Anlaşmaları ile Birinci İntifada son bulmuştur; ancak yıllar içerisinde Filistinliler iki devletli çözüm dahil sorunlarının çözülmemesi ve İsrail'in Filistin topraklarında işgal ve şiddetini devam ettirmesi üzerine Eylül 2000'de İkinci İntifada'yı başlatmıştır. Bu ayaklanma 2005 yılına kadar sürse de İsrail ve Filistinliler arasındaki çatışmalar bu çalışmanın kaleme alındığı tarihe kadar kimi zaman şiddetlenerek devam etmiştir.

Özellikle İsrail, Gazze'deki Hamas yönetimini kabul etmemekte, Hamas'ı terör örgütü olarak görmekte, Gazze Şeridi'nin hava sahasını, karasularını kontrol etmekte, Gazze'ye hava veya deniz yoluyla oluşan her türlü insan ve mal hareketliliğini engellemektedir. Bu sebeple kimi zaman İsrail ve Hamas doğrudan çatışmaya girerken 7 Ekim 2023 tarihinde Hamas'ın silahlı kanadı İzzettin-el Kassam Tugayları İsrail'e yönelik Aksa Tufanı Operasyonu adı altında daha önce İsrail'in tecrübe etmediği büyük bir saldırı düzenlemiştir (Saleh, 2023). İsrail de bu saldırılara Demir Kılıç adını verdiği operasyonla karşılık vermiştir. İsrail'in Hamas'ın 7 Ekim 2023 tarihli saldırısını gerekçe göstererek Filistin'e yönelik başlattığı işgal, 21. yüzyılda benzeri görülmemiş bir şiddet eylemine dönüşmüştür ve bu çalışmanın kaleme alındığı tarihlerde İsrail'in Filistinlilere yönelik kullandığı şiddet artarak devam etmektedir.

İsrail'in Gazze'ye yönelik yasadışı işgalinde kullandığı yöntemler ve şiddetin boyutu öyle bir noktaya gelmiştir ki BM Genel Sekreteri António Guterres, defalarca yinelediği insani ateşkes çağrısına cevap bulamayınca 23 Aralık 2023 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'ne bir mektup yollamıştır (United Nations (UN), 2023). Guterres, İsrail'in işgalinin BM Şartı'nın 99. maddesi uyarınca, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yönelik mevcut tehditleri ağırlaştırabileceğini düşündüğünü belirterek konuyu Güvenlik Konseyi'nin dikkatine sunmuştur ve acil ateşkes için gayret gösterilmesini istemiştir. Guterres, İsrail'in askeri operasyonunun başlangıcından mektubun yazıldığı tarihe kadar geçen süre boyunca % 40'ından fazlasının çocuk olduğu binlerce kişinin öldürüldüğünü, binlerce kişinin yaralandığını, evlerin yarısından fazlasının yıkıldığını ve bu haliyle Gazze'deki sivillerin büyük tehlikeyle karşı karşıya olduğunu bildirmiştir. Mektupta da vurgulandığı gibi; 2,2 milyonluk nüfusun yaklaşık % 80'i daha küçük alanlara zorla sıkıştırılmıştır ve 1,1 milyondan fazla insan Gazze'deki BM Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) tesislerine sığınmıştır.

Aşırı kalabalık, hijyenik olmayan ve insanlık onuruna yakışmayan koşullar altında

yaşam mücadelesi veren Filistinlilerin içinde bulunduğu durum BM başta olmak üzere uluslararası örgütler ve insani yardım kuruluşlarının çok sayıda raporunda da yer bulmuştur. Bu raporlardan bazıları Filistinlilerin durumunun 'soykırım' boyutuna geldiğini belirtmektedir. Örneğin; BM Filistin Özel Raportörü Francesca Albanese'nin hazırladığı "Bir Soykırımın Anatomisi" başlıklı BM raporunda Filistinlilere karşı 'soykırım suçu' işlendiğine dair makul gerekçelerin söz konusu olduğu belirtilmiştir (Albanese²⁰²⁴). Raporda; İsrail'in 7 Ekim 2023'den beri devam eden işgali sırasında Gazze'yi yerle bir ettiği, Gazze'deki nüfusun % 1,4'ünü oluşturan ve aralarında 13 binden fazla çocuğun da olduğu 30 binden fazla Filistinliyi öldürdüğü, 71 bin kişiyi de yaraladığı belirtilmiştir. Yine rapora göre; yerleşim alanlarının %70'i tahrip edilmiş nüfusun %80'i zorla yerinden edilmiş, binlerce aile parçalanmış ve binlerce kişi gözaltına alınarak sistematik olarak insanlık dışı aşağılayıcı bir muameleye maruz bırakılmıştır. Albanese (2024) raporunda uluslararası hukuka atıfta bulunarak; soykırımın ulusal, etnik, ırksal veya dini bir grubu tamamen veya kısmen yok etme niyetiyle işlenen belirli bir dizi eylem olarak tanımlandığını açıklarken İsrail'in kasıtlı niyetle soykırım eylemi gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

Raporlarla desteklenen soykırım söylemi davaya da dönüşmüştür. İsrail'in çocuk, kadın, yaşlı, gazeteci, doktor gibi sivil ya da savaşçı ayrımı yapmaksızın gerçekleştirdiği saldırılar Güney Afrika tarafından BM Soykırım Sözleşmesi'nin ihlali olarak değerlendirilmiştir ve 29 Aralık 2023 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı (UAD)'nda soykırım suçlamasıyla dava konusu olmuştur (Aljazeera, 2023).

4.2. 7 Ekim 2023 Sonrası İfade ve Düşünce Özgürlüğüne Dönük Müdahaleler

İsrail'in 7 Ekim işgali sadece fiziksel şiddetle sınırlı kalmayarak düşünce ve ifade özgürlüğü başta olmak üzere insan haklarına yönelik ağır sonuçlar doğurabilecek girişimlere de yol açmıştır. Gerek Avrupa gerekse ABD'de Filistinlilerle dayanışma içinde olduklarını ifade eden İsrail'in Gazze'deki savaş suçlarını eleştiren gazeteciler, sanatçılar, akademisyenler ve hatta siyasetçiler şiddet içermeyen, Filistin yanlısı tutumları nedeniyle baskılara maruz kalmıştır. ABD'nin ve Avrupa'nın seçkin üniversitelerinde akademik özgürlüğe yönelik aşırı baskılar, kısıtlamalar söz konusu olmuştur. Örneğin dünyaca ünlü Columbia Üniversitesi'nde, rektörün talebiyle polis kampüste düzenlenen Filistin'e destek eylemini dağıtmış ve bazı öğrencileri gözaltına almıştır. Üniversite yönetimi gösterileri engelleme gerekçesi olarak eylemlerin üniversitenin işleyişini "tehdit" ettiği argümanını sunmuştur (Karataş ve Çil, 2024). Bir başka örnekte ise Almanya Eğitim ve Araştırma Bakanlığı, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarını protesto eden öğrencilere sahip çıkan akademisyenlerden savunma istemiştir. Bakanlık, akademisyenlere ödenen finansal desteğin kesilip kesilmeyeceğini araştırmak için de

inceleme başlatmıştır (Karadağ, 2024). İsrail'in Gazze işgali sonrası dünyanın değişik yerlerinde ortaya çıkan ifade özgürlüğü ve akademik özgürlüğe yönelik müdahaleler bu iki örnekle sınırlı değildir.

Özellikle basın özgürlüğü bu süreçte büyük bir meydan okumayla karşı karşıya kalmıştır. New York merkezli Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ), savaşın başladığı Ekim ayından Mayıs 2024 tarihine kadar geçen süre zarfında 92'si Filistinli olmak üzere en az 97 basın mensubunun Gazze'de hayatını kaybettiğini duyurmuştur. Dünya çapında gazetecileri temsil eden Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ) da Aralık 2023'te Gazze'deki İsrail işgali sonrası ölen gazeteci sayısından duyduğu endişeyi belirterek son 30 yılda dünyada herhangi bir çatışmada bu kadar gazetecinin öldürülmediğine dikkat çekmiştir (Euro News, 2023). Zira 1992-2024 yılları arasında dünyada meydana gelen çatışmalarda toplam 1710 gazeteci ve medya çalışanı yaşamını yitirmiştir (Committee to Protect Journalists, 2024). İsrail'in Gazze'deki şiddet eylemlerinin dünya kamuoyuna duyurulmasında etkili rol oynayan ve uluslararası kurallarla dokunulmazlığı olan gazetecilerin can güvenliklerinin kolayca tehlikeye atılabilmesi ifade, düşünce ve basın özgürlüğü açısından son derece tehlikeli bir durum olarak kendini göstermektedir.

İsrail'in Gazze işgali sonrası medya ve gazetecilik açısından tehlikeli ve eleştirilen bir diğer durum da bu işgal sürecinde Batı medyasının kullandığı pasif dil ve anlatıdır. Gazeteci ve aktivist Ali Abunimah, Türkiye'nin resmi haber ajansı Anadolu Ajansı'na verdiği röportajda Batı medyasında sıklıkla kullanılan "Filistin sorunu", "terör", "yer değiştirme", "güvenlik bariyeri" ve "İsrail-Filistin savaşı" gibi terimlerin pasif bir dil yaratarak İsrail'in suçlarını gizlediğini ve İsrail'in sorumluluğunu ortadan kaldırmayı amaçladığını öne sürmektedir (Döger, 2024). Abunimah'a göre, Batı medyasında kullanılan "Filistin sorunu" ifadesi "Filistinlileri sorun, engel ve çözülmesi gereken bir şey" olarak göstermektedir. Benzer şekilde Batı medyasında Filistinlilerin eylemleri tanımlanırken "terörist", "militan" ve "roket saldırıları" şeklindeki ifadeler kullanılmakta ve İsrail'in eylemleri "meşru müdafaa" ve "misilleme" gibi ifadelerle sunulmaktadır. Oysa ki Abunimah'ın da vurguladığı gibi, Filistin işgal edilmiş bir ülkedir ve Filistinlilerin birçok eylemi "meşru direniş" ve "meşru müdafaa" gibi ifadelerle tanımlanabilir. Batı medyasında İsrail'in yaptığı saldırılar sonrasında ortaya çıkan sivil kayıplar da İsrail'in sorumluluğunu örtbas edecek şekilde sunulmaktadır. Röportajda da örneklediği gibi, Batılı medya kuruluşlarında "İsrail bir mülteci kampını bombalayıp 45 kişiyi öldürdü" yerine, "45 Filistinli patlamada öldü" denerek ölümlerin doğal bir seyir içerisinde gerçekleştiği izlenimi verilmek istenmektedir (Döger, 2024).

İsrail, Gazze işgali sürecinde insanların haber alma, bilgiye erişme haklarını da ciddi oranda kısıtlamıştır. İsrail, özellikle işgalin ilk günlerinde abluka altındaki Gazze Şeridi'nde

sabit hat, cep telefonu ve internet iletişim hizmetlerini tamamen kesmiştir. Bunun üzerine sosyal medya platformlarında aktif olan yüzlerce kullanıcı insani yardım koordinasyonu için Elon Musk'tan ona ait Starlink uydu sisteminin hizmete sunulmasını istemiştir. Musk 28 Ekim 2023 tarihinde Starlink uydu internet sisteminin Gazze'deki tanınmış uluslararası yardım kuruluşlarına bağlantı hizmeti sunacağını duyursa da onun bu girişimi İsrail'in tepkisine yol açmıştır. Musk, aynı zamanda sahibi olduğu sosyal medya platformu X'te anti-semitizmi yayma eleştirileri ile karşı karşıya kalmıştır. İsrail'den gelen bu eleştiriler sonrasında Musk, İsrail'e bir ziyaret gerçekleştirerek İsraili yetkililerle Starlink'in İsrail hükümetinin onayı haricinde Gazze'ye internet sağlamayacağı konusunda anlaşmıştır (BBC, 2023).

İsrail'in Gazze'yi işgali sürecinde sosyal medya platformlarının başta haber alma ve bilgiye erişim hakkı olmak üzere ifade ve düşünce özgürlüğünü tehlikeye sokan girişimlerinden biri de bu platformlarda uygulanan dijital sansürdür ve bu husus çalışmamızın temel kaygısını oluşturduğu için bir sonraki başlıkta Meta platformu bağlamında ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

5. 7 Ekim 2023 İsrail'in Gazze İşgali Sonrası Meta Platformunda Uygulanan Dijital Sansür

Çalışmanın bu son başlığında 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan İsrail'in Gazze işgali sonrası sosyal medya platformlarında uygulanan dijital sansür iddiaları Meta platformu bağlamında incelenecektir. Giriş bölümünde de belirtildiği gibi Meta'nın temeli Harvard'daki öğrencilik yıllarında bilgisayar programcısı ve girişimci Marc Zuckerberg tarafından Facebook Incorporated olarak atılmıştır ve bu platform 2021 yılında Meta adını almıştır. Meta; bünyesinde Facebook, Facebook Messenger, Facebook Watch ve Facebook Portal dahil Instagram, WhatsApp, Oculus VR, Giphy ve Mapillary gibi sosyal ağları da barındırmaktadır.

Meta'ya dair sansür iddiaları çeşitli sivil toplum kuruluşları ve insan hakları örgütlerince raporlanmıştır. Bu raporlardan biri 40'dan fazla ülkede faaliyet gösteren HRW'nin "Meta'nın Tutulamayan Sözleri Instagram ve Facebook'taki Filistin İçeriklerine Sistemik Sansür" (Meta's Broken Promises Systemic Censorship of Palestine Content on Instagram and Facebook) başlıklı 51 sayfalık raporudur. Bahsi geçen raporda, 60'tan fazla ülkeden 1050 sansür vakası incelenmiştir ve Meta'nın İsrail'in Gazze işgalinde uyguladığı dijital sansür örneklerle belgelenmiştir. Bu nedenle bahsi geçen rapor bu makalenin temel kaynaklarından biridir ve konunun analizi için bu kaynaktan yararlanılacaktır. Bu noktada belirteceğimiz önemli bir husus çalışmanın kısıtlılığı nedeniyle HRW'nin raporunun tamamından ziyade 7 Ekim sürecinde uygulanan dijital sansürü açığa çıkaracak belirli birkaç örneğin seçileceğidir.

Bu bağlamda 7 Ekim 2023 sonrası Meta platformları Instagram ve Facebook'un uyguladığı öncelikli dijital sansür modellerinden biri Filistinli hesapların askıya alınması ve kaldırılmasıdır (Farah, 2023). Birçok Instagram kullanıcısı, Filistin hakkında paylaşımda bulduktan sonra canlı yayın yapamama veya başkalarının gönderilerine yorum yapamama da dahil olmak üzere hesaplarında kısıtlamalar yaşadıklarını belirtmiştir (Thakker ve Biddle, 2023). Ayrıca Instagram ve Facebook'ta Hamas ve grubun İsrail'e yönelik saldırısına verdiği isim olan "El-Aksa Tufanı" ile ilgili hashtagler aramalarda gizlenmiştir.

Meta, 7 Ekim'den bu yana birçok kez önde gelen Filistinli içerik oluşturucuların yanı sıra bağımsız Filistinli gazetecilerin ve Filistinli aktivistlerin hesaplarını askıya almış veya kalıcı olarak devre dışı bırakmıştır (Farah, 2023). İsrail'in bombardımanı altında yaşayan Gazze'den düzenli bir şekilde görsel ve videolar yayınlayan, Filistin destekçileri arasında 6 milyondan fazla takipçisi bulunan popüler Instagram hesabı @eye.on.palestine, bu yaptırımla karşılaşan hesaplardan biridir. Bu hesap güvenlik gerekçesiyle Meta tarafından uzun süre kilitlenmiştir. Filistinli gazeteci Ahmed Shihab-Eldin de 18 Kasım 2023'te yaklaşık bir milyon takipçisi olan Instagram hesabına 7 Ekim'den bu yana beş kez erişimini kaybettiğini bildirmiştir. Filistin hakkında içerikleri olan ve sansüre maruz kalan bir diğer hesap Let's Talk Filistin'in Instagram hesabıdır. Bu hesap da geçici olarak askıya alınmıştır. Filistin merkezli Quds Haber Ağı da Facebook sayfasının kalıcı olarak silindiğini ve Instagram hesabının askıya alındığını bildirmiştir. Batı Şeria'da bulunan Mondoweiss muhabiri Leila Warah benzer sorunu yaşayan Instagram hesaplarından biridir (Thakker ve Biddle, 2023). Warah'ın hesabı Meta tarafından birden çok kez kapatılıp açılmıştır. Meta, Filistin yanlı hesapları askıya alırken güvenlik ihlallerini gerekçe göstermiştir. Meta, Filistin ile ilgili paylaşımları daha çok İsrail'e karşı "nefret söylemi" ve "tehlikeli" bularak sansürlemiştir. Çok sayıda kullanıcı, paylaşımlarında ne kadar incelikli ve dikkatli davranırsa davranırsa İsrail hükümetini eleştiren Instagram paylaşımlarının kaldırıldığını belirtmiştir. (Thakker ve Biddle, 2023). Zira Meta bu gönderileri sırasıyla "Tehlikeli Örgütler veya Kişiler" ve "Nefret Söylemi Kuralları" kapsamında kaldırmıştır.

HRW'nin "Meta'nın Tutulamayan Sözleri Instagram ve Facebook'taki Filistin İçeriklerine Sistemik Sansür" başlıklı raporuna göre de Meta'nın kısıtlamalarla ilgili en çok dile getirdiği savunma içeriklerin "Topluluk Kuralları" veya "Standart" ihlalleri, özellikle de "Tehlikeli Kuruluşlar ve Bireyler (DOI)", "yetişkinlere yönelik çıplaklık ve cinsel aktivite", "şiddet içeren ve sansürlenmemiş içerik" ve "spam" olduğudur (HRW, 2023).

Öte yandan Meta çoğu durumda gölge yasaklama (shadowbanning) sansür modelini kullanmıştır. Kullanıcıların birçoğu; hesaplarının askıya alındığına, devre dışı bırakıldığına ya

da Meta'nın belirli özellikleri kullanmalarını yasakladığına dair bir uyarı veya bildirim almadıklarını söylemiştir. Kullanıcılar şüpheli gölge yasaklama durumlarında içerik görünürlüklerinin azaldığına dair platform tarafından hiçbir zaman bilgilendirilmediklerini de belirtmiştir. Bazı gölge yasağı iddiaları, hesaplarının gölge yasaklı olduğuna dair ikna edici kanıtlarla desteklenmiştir. 18 Ekim 2023'te Meta, Instagram'da Reels ve Feed gönderilerini yeniden paylaşan hikayelerde erişimi önemli ölçüde azaltan bir "hata"yı düzelttiğini açıklamıştır; ancak kullanıcılar bu tarihten sonra gölge yasağı vakalarını raporlamaya ve belgelemeye devam etmiştir. HRW'nin raporunda da vurgulandığı gibi Meta'nın gölge yasağı konusunda şeffaf olmaması nedeniyle kısıtlamanın parametreleri belirsizliğini korumaktadır.

HRW'nin raporunda belgelediği önemli bir nokta da 300'den fazla vakada kullanıcıların hesabındaki kısıtlamaya Instagram veya Facebook platformlarında itiraz edememesidir. Kanıtlarla desteklenen bu durumda "Bize Bildirin" butonunun ya çalışmadığı ya da herhangi bir yere yönlendirmediği, "Bir hata yaptığımızı mı düşünüyorsunuz?" seçeneğinin devre dışı bırakıldığı veya kullanılmadığı belirtilmiştir. Bu nedenle kullanıcılar olası platform ihlallerini bildirememiş ve etkili bir çözüme erişememiştir.

Bununla birlikte HRW'nin belgelediği vakalarda yukarıda sıralanan ihlaller arasında, Instagram ve Facebook'un en sık başvurduğu politikanın "spam" politikası olduğu tespit edilmiştir; ancak raporda, Filistin ile ilgili içeriğin sansürlenmesiyle sonuçlanan "spam" politikasının da hatalı uygulandığını gösteren çok sayıda örneğe yer verilmiştir (HRW, 2023). Örneğin "Nehirden denize Filistin özgür olacak" sloganının yanı sıra "Filistin'i özgür bırakın", "Hemen ateşkes yapın" ve "Soykırımını durdurun" gibi yorumlar, "spam" Topluluk Kuralları veya Standartları kapsamında Instagram ve Facebook tarafından defalarca kaldırılmıştır (HRW, 2023). Ne var ki raporda da belirtildiği gibi bu ifadeler; şiddete, ayrımcılığa, düşmanlığa teşvik teşkil etmemektedir ve Meta, bu ifadelerin yer aldığı bağlamın neden bu ifadelerin kaldırılmasını haklı çıkaracağı konusunda spesifik bir açıklama da sunmamıştır.

Raporda tespit edilen bir başka sansür örneği de Filistin'le dayanışmayı ifade etmek amacıyla dünya çapında sıklıkla kullanılan Filistin bayrağı sembolüdür (HRW, 2023). Bu sembol, Instagram ve Facebook'ta sansüre maruz kalmıştır. Bir vakada, bir Instagram kullanıcısı, paylaştığı yorumun "başkalarına zarar verebileceğine" dair bir uyarı almıştır; ancak yorum HRW tarafından incelenmiştir ve inceleme sonucunda yorumun bir dizi Filistin bayrağı emojisinden başka bir şey içermediğinin gözlemlendiği belirtilmiştir. Raporda yer alan başka bir örnekte Meta, Filistin bayrağını "başkalarını taciz ettiği, hedef aldığı veya utandırdığı" gerekçesiyle yorum bölümlerinden saklamış ya da kaldırmıştır (HRW, 2023).

Raporun yer verdiği bir başka vaka Ekim 2023'te yaşanmıştır. Bu örnekte Instagram, Arapça “elhamdülillah” (Allah'a hamd olsun) kelimesini ve Filistin bayrağı emojiğini kullanan bazı Filistinli kullanıcı profillerine “terörist” kelimesini eklemiştir ve Meta daha sonra sansürün bir hatadan kaynaklandığını söyleyerek özür dilemiştir (HRW, 2023). Rapora göre; sorun, Instagram'ın otomatik çeviri özelliğinin Arapça “Filistinli” kelimesi, “Filistin bayrağı emojiği” ve “elhamdülillah” kelimelerinin yan yana olduğu biyografileri “Filistinli teröristler” olarak tercüme etmesiyle ortaya çıkmıştır.

HRW'nin raporunda tespit ettiği bir diğer husus Filistin ile ilgili içeriklerde “yetişkinlere yönelik çıplaklık ve cinsel aktivite” politikasının defalarca yanlış uygulanmasıdır. Vakalarda bu politikanın nerede devreye girdiği incelenmiştir. Sansüre konu içerikte Gazze'deki harabelerin üzerinde çıplak değil, giyinik ölü Filistinlilerin görüntüleri yer almaktadır. Örneğin, Gazze'de öldürülen elbiseli kızını kucağında tutarken fotoğraflanan kendisi de ölü Filistinli bir babanın aynı fotoğrafını paylaşan birçok kullanıcı, bu politika kapsamında Instagram hikayelerinin kaldırıldığını bildirmiştir.

HRW'nin raporunda; Meta'nın platformlarında “nefret söylemi”, “zorbalık ve taciz”, “şiddet ve kışkırtma” politikalarına dair daha az sansür uygulandığı belirtilmekle birlikte bunların uygulandığı az sayıda hatalı vakaya da yer verilmiştir. Örneğin, “Bebeklerin ve masum sivillerin öldürülmesini desteklemeyi kimse nasıl haklı gösterebilir?” diyen bir Facebook kullanıcı gönderisi, “zorbalığa ve tacize” ilişkin Topluluk Standartları kapsamında kaldırılmıştır. Başka bir kullanıcı, Instagram'da Gazze'deki bir hastanede ölü bir çocuğun fotoğrafını paylaşarak, “İsrail, Gazze Şehri'ndeki Baptist Hastanesini bombaladı, 500'den fazla kişi öldü...” yorumunu yapmıştır ve bu fotoğraf, “şiddet ve kışkırtma” konulu Topluluk Kuralları kapsamında kaldırılmıştır.

Bu noktada belirtilecek önemli bir diğer husus da Meta'nın Instagram ve Facebook'ta Filistin'i destekleyen ihlal içermeyen içeriklerin kaldırılması noktasında daha çok otomasyona güvenmesidir. Oysa ki Meta'nın otomatik denetleme araçları ‘barışçıl’ ve ‘şiddet içeren’ yorumlar arasında doğru bir ayırım yapamamaktadır. Bu sebeple çok sayıda hatalı uygulama ortaya çıkmaktadır. Buna rağmen Meta, otomasyon hata oranlarına veya şikayetler ve itirazlar noktasında otomasyonun ne ölçüde rol oynadığına ilişkin verileri yayınlamamaktadır. Bu durum raporda da belirtildiği gibi Meta'yı şeffaflıktan yoksun kılarak sorumlulukla ilgili denetim süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Meta'nın bu tutumu karşısında 7 Ekim'den bu yana görüşlerini ifade etme yetenekleri defalarca kısıtlanan platform kullanıcıları da yorumlarının kaldırılmasını önlemek için Instagram ve Facebook'taki davranışlarını değiştirdiklerini belirtmektedir (HRW, 2023).

6. Sonuç

Nihayetinde HRW'nin raporunun sonucunda aşağıdaki 6 temel sansür kalıbı belirlenmiştir:

- 1) gönderilerin, hikayelerin ve yorumların kaldırılması,
- 2) hesapların askıya alınması veya kalıcı olarak devre dışı bırakılması,
- 3) içerikle etkileşim kurma becerisine ilişkin kısıtlamalar (24 saatten üç aya kadar belirli bir süre boyunca hikayeleri beğenmek, yorum yapmak, paylaşmak ve yeniden paylaşmak gibi),
- 4) diğer hesapları takip etme veya etiketleme becerisine ilişkin sınırlamalar,
- 5) Instagram/Facebook Live, para kazanma ve hesapların takipçi olmayanlara önerilmesi gibi belirli özelliklerin kullanımına ilişkin kısıtlamalar,
- 6) gölge yasaklama (shadowbanning) (HRW, 2023).

Rapordan elde edilen sonuçlar göstermektedir ki 7 Ekim sonrası süreçte sosyal medya platformları, içerik üzerinde aşırı kısıtlamalar yaparak Filistin yanlısı kullanıcıların sosyal medyadaki etkileşim kurma yeteneğini olumsuz etkilemiştir. Uygulanan dijital sansür insanların bu süreçte Filistinlilerin haklarını savunma noktasında etkisiz kalması riskini artırmaktadır. Medya platformlarının uyguladığı dijital sansür modelleri beraberinde bir otosansürü de getirmektedir. Özellikle resmi olarak kabul edilmese de gölge yasaklama uygulaması sonucunda hesap kısıtlamaları riskiyle karşılaşan kullanıcılar sosyal medya platformlarına girmekten kaçınarak belirli bir otosansüre gitmektedir. Bu sebeple sosyal medya şirketlerinin uyguladığı dijital sansür insanların ifade özgürlüğünü olumsuz etkilemektedir.

BM tarafından her türlü bilgi ve fikri arama, alma ve yayma hakkı da dahil olmak üzere garanti altına alınan ifade özgürlüğü hakkının 'çevrimiçi ifade' için de geçerli olduğu hatırlanmalıdır. Bu hakka sınırlamalar ancak kanunla ve bu hakkın özüne zarar vermeyecek şekilde olmak zorundadır. Çalışmada örneklerle analiz edilen Filistin'i ve Filistinlileri destekleyen barışçıl içeriklerin sosyal medya platformlarında sistemli bir şekilde kısıtlanması veya bastırılması ifade ve düşünce özgürlüğünün açık ihlalidir. Bu sebeple sosyal medya şirketlerinin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler doğrultusunda içerik denetleme politikalarını ve uygulamalarını insan hakları standartlarıyla uyumlu hale getirmeleri bir zorunluluktur.

Çalışmada vurgulandığı gibi İsrail'in 7 Ekim 2023 tarihli Gazze işgali İsrail'in uluslararası hukuku ihlal eden birçok eylemi nedeniyle insan hakları açısından zaten oldukça rahatsız edici bir boyuttadır. Ayrıca Batılı geleneksel medya kuruluşları da bu süreçte başarısız bir sınav vermektedir. Bu açıdan yeni medya olarak adlandırılan ve geleneksel medyanın tek

yönlü iletişimini ortadan kaldırarak bireyleri çok daha aktif bir biçimde etkileşim halinde kılan sosyal medyanın, bu süreçte vereceği imtihan demokrasi ve insan hakları açısından önem taşımaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Initially, the internet was believed to be a tool to strengthen democracy against authoritarian and oppressive regimes. However, authoritarian regimes managed to suppress this liberating potential of the internet in a short time. At this point, the concept of ‘censorship’ gives power to authoritarian regimes. The censorship used by oppressive regimes to suppress traditional media has long been used for internet media as well.

Censorship includes many tools and strategies that prevent information from reaching users. Digital censorship has also become at the center of politics, communication and technology discussions as the internet penetrates all areas of life. Digital censorship can be implemented by directly interfering with internet traffic or by pressuring content providers to remove controversial material. Although censorship is mostly used by governments, internet service providers, software companies and internet companies also apply digital censorship. Social media companies may reduce the visibility or reach of problematic content. This situation is called ‘shadow banning’. Shadowbanning can simply be defined as a platform reducing the visibility of content without warning the user.

After Israel’s attacks on Gaza on October 7, 2023, there were many complaints from users that social media platforms implemented this censorship model. Many Instagram users have reported experiencing restrictions on their accounts after posting about Palestine. In particular, after October 7, the accounts of many independent Palestinian journalists and Palestinian activists were suspended or permanently disabled by Meta.

In this process, Meta mostly used the shadow banning censorship model. Most users said that they did not receive a warning or notification that their accounts were suspended or disabled. It has been observed that social media platforms made excessive restrictions on content in the period after October 7, negatively affecting the ability of pro-Palestinian users to interact on social media. This digital censorship increases the risk that people will be ineffective in defending Palestinian rights in the process. Digital censorship models implemented by media platforms also bring with them self-censorship.

This study aims to analyze the concept of ‘censorship’, which is a problematic phenomenon for traditional media, in terms of social media platforms. In this context, the concepts of ‘digital censorship’ and ‘shadow banning’ are examined in the theoretical part of the study. The case of the study is the digital censorship allegations regarding pro-Palestinian posts on social media platforms during Israel’s occupation of Gaza after October 7, 2023. In this regard, digital censorship allegations regarding pro-Palestinian posts on the Meta platform are being examined. There are two reasons for focusing specifically on the Meta platform. The first reason is that the user rate of this platform is much higher than other platforms. The other reason is that most of the allegations and evidence regarding digital censorship on social media platforms in the context of Israel’s occupation of Gaza relate to posts on Instagram and Facebook. A major report documenting these allegations is Human Rights Watch’s 51-page report examining 1,050 cases of censorship from more than 60 countries. This report is one of the main sources of our work. In the report, Meta’s digital censorship of pro-Palestinian posts is documented with examples. Some examples from the report are used in the study. Different sources such as books, articles, reports and news related to the subject are also used. Descriptive analysis method is used in the study. As a result of the study, it is

concluded that during the Israeli occupation of Gaza, social media platforms imposed excessive restrictions on content, implemented shadow bans even if they did not officially accept it, and the ability of pro-Palestinian users to interact on social media was negatively affected due to the censorship applied. In this form, the study aims to contribute to the academic literature dealing with the Israel-Palestine issue and the concept of digital censorship.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Bu makale yazarın kendi çabaları ve incelemeleri neticesinde oluşturulmuştur.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Açık Erişim Lisansı: Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC 4.0) ile lisanslanmıştır.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: This article was created as a result of the author's own efforts and reviews.

Conflict of Interest: The author have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Open Access License: This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC 4.0).

Kaynakça

- Albanese, F. (2024). *Anatomy of a genocide*. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/sessionsregular/session55/advance-versions/a-hrc-55-73-a.uv.pdf> (Erişim Tarihi: 5.05.2024).
- Aljazeera. (2023). *South Africa files case at ICJ accusing Israel of 'genocidal acts' in Gaza*. <https://www.aljazeera.com/news/2023/12/29/south-africa-files-case-at-icj-accusing-israel-of-genocidal-acts-in-gaza>. (Erişim Tarihi: 10.04.2024).
- Aljazeera. (2018). *Mark Zuckerberg's congress testimony: What he said*. <https://www.aljazeera.com/economy/2018/4/11/mark-zuckerbergs-congress-testimony-what-he-said> (Erişim Tarihi: 10.04.2024).
- Anadolu Ajansı. (2022) *Elon Musk'tan Twitter ifşaları*. <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/elon-musk-tan-twitter-ifsalari/2766200>. (Erişim Tarihi: 23.02.2024).
- Avşar, Z., & Koyuncu, S. (2024). 7 Ekim sonrası Gazze'ye İsrail saldırıları ve dezenformasyon. *Ombudsman Akademik, Özel Sayı 2*, 363-404.
- BBC Türkçe. (2023). *Elon Musk İsrail'i ziyaret etti, Starlink konusunda İsrail hükümetiyle anlaştı*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cndpe5n6yzzo>. (Erişim Tarihi: 13.06.2024).

- Committe to Protect Journalist. Explore all CPJ data. 1710 journalists and media workerskilled.https://cpj.org/data/killed/all/?status=Killed&motiveConfirmed%5B%5D=Confirmed&type%5B%5D=Journalist&type%5B%5D=Media%20Worker&start_year=1992&end_year=2024&group_by=year. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).
- Confessore, N. (2018). *Cambridge analytica and facebook: the scandal and the fallout so far*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2018/04/04/us/politics/cambridge-analytica-scandal-fallout.html>. (Erişim Tarihi: 10.04.2024).
- Döger, K. G. (2024). *Batı medyası kullandığı dil ve anlatımla İsrail'in işlediği suçların üstünü örtüyor*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bati-medyasi-kullandigi-dil-ve-anlatimla-israilin-isledigi-suclarin-ustunu-ortuyor/3247518>. (Erişim Tarihi: 13.06.2024).
- Euro News. (2023). *IFJ'den Gazze uyarısı: Son 30 yılda hiçbir çatışmada bu kadar gazeteci öldürülmedi*. <https://tr.euronews.com/2023/12/08/ifjden-gazze-uyarisi-son-30-yilda-hicbir-catismada-bu-kadar-gazeteci-oldurulmedi>. (Erişim Tarihi: 27.03.2024).
- Farah, H. (2023). *Pro-Palestinian Instagram account locked by Meta for 'security reasons'*. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/technology/2023/oct/26/pro-palestinian-instagram-account-locked-by-meta-for-security-reasons>. (Erişim Tarihi: 25.01.2024).
- Forstenzer, J. (2018). Something has cracked: post-truth politics and Richard Rorty's postmodernist bourgeois liberalism. *Center for Democratic Governance and Innovation Harvard Kennedy School*. Massachusetts.
- Gillespie T (2022) Do not recommend? Reduction as a form of content moderation. *Social Media and Society*, 8(3), 211175.
- Hameleers, M. (2022). Populist disinformation: Are citizens with populist attitudes affected most by radical right-wing disinformation?. *Media and Communication*, 10(4), 129-140.
- Han, B.-C. (2023). *Enfokrasi: Dijitalleşme ve demokrasi krizi*. (M. Özdemir, Çev.). *Ketebe Yayınları*.
- Human Rights Watch Org. (2023, Aralık). *Meta's broken promises systemic censorship of Palestine content on Instagram and Facebook*. Human Rights Watch Report.
- Karadağ, C. (2024). *Almanya'da Filistin destekçisi öğrencileri savunan akademisyenlere ödenek tehdidi*. <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/almanyada-filistin-destekcisi-ogrencileri-savunan-akademisyenlere-odene-tehdidi/1820517>. (Erişim Tarihi: 13.06.2024).
- Karataş, D., Çil, A. (2024). *ABD'de Columbia Üniversitesi rektörü, Filistin destekçilerinin oturma eylemini dağıttırdı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdde-columbia->

universitesi-rektoru-filistin-destekcilerinin-oturma-eylemini-dagittirdi/3195867.

(Erişim Tarihi: 30.04.2024).

Leberknight, C., Poor, H., Chiang, M., & Wong, F. (2010). A taxonomy of internet censorship and anti-censorship. *International Journal of E-Politics*. 3(2), 1-28.

Malik, K. (2023). *The Twitter files should disturb liberal critics of elon musk – and here's why.* *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/jan/01/the-twitter-files-should-disturb-liberal-critics-of-elon-musk-and-heres-why>. (Erişim Tarihi: 08.04.2024).

McCombs, M., & Shaw, D. L. (1972). Shaw The agenda-setting function of mass media, *The Public Opinion Quarterly*. 36(2). Oxford University Press.

Mora, N. (2011). Medya çalışmaları, medya pedagojisi, küresel iletişim. *Nobel Akademik Yayıncılık*.

Nicholas G. (2022). *Shedding light on shadowbanning.* *Center for Democracy&Technology*. <https://cdt.org/wp-content/uploads/2022/04/remediated-final-shadowbanning-final-050322-upd-ref.pdf>. (Erişim Tarihi: 20.04.2024).

Risius M., & Blasiak, K.M. (2022). *What is shadowbanning? How do I know if it has happened to me, and what can I do about it?.* *The Conversation*. <https://theconversation.com/what-is-shadowbanning-how-do-i-know-if-it-has-happened-to-me-and-what-can-i-do-about-it-192735>. (Erişim Tarihi: 3.03.2024).

Saleh, M. M. (2023). *Al-Aqsa Flood: Dealing with the aftermath, Middle East Monitor*. <https://www.middleeastmonitor.com/20231022-al-aqsa-flood-dealing-with-the-aftermath/>. (Erişim Tarihi: 10.04.2024).

Santa Clara Principles.Org. (2018). *The santa clara principles on transparency and accountability in content moderation.* <https://santaclaraprinciples.org/>. (Erişim Tarihi: 24.04. 2024).

Tekeli, E. S. (2021). Özgürlük ve sansür tartışmaları çerçevesinde ` internet düzenlemeleri ve gözetim. *Yeni Medya*, 10, 164-176.

Statista.com. (2024). *Most popular social networks worldwide as of April 2024, ranked by number of monthly active users.* <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>. (Erişim Tarihi: 30.04.2024).

Terman, R. (2023). *Internet censorship (part 2): The technology of information control.* <https://townsendcenter.berkeley.edu/blog/internet-censorship-part-2-technology-information-control>. (Erişim Tarihi: 29.04.2024).

Thakker, P. & Biddle, S. (2023). *Tiktok, Instagram target outlet covering Israel–Palestine amid siege on Gaza*. The Intercept. <https://theintercept.com/2023/10/11/tiktok-instagram-israel-palestine/>. (Erişim Tarihi: 2.04.2024).

United Nations Digital Library System. (2011). *UN guiding principles on business and human rights (UNGPs)*. <https://digitallibrary.un.org/record/720245?v=pdf>. (Erişim Tarihi: 10.03.2024).

United Nations Org. (2023). *Letter by the secretary-general to the president of security council invoking article 99 of the united nations charter*. <https://www.un.org/en/situation-in-occupied-palestine-and-israel/sg-sc-article99-06-dec-2023>. (Erişim Tarihi: 10.04.2024).

Warf, B. (2010). Geographies of global Internet censorship. *Geo Journal*, 76, 1-23.